

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

π. Ἰωάννης Μέγντορφ

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Μετάφραση:
Βίκυ Πατρίκη

Ἐπιμέλεια ἔκδοσης:
Βασίλης Ἀργυριάδης

Ἐν πλῶ

Τίτλος πρωτοτύπου: *The Orthodox Church:*

Its Past and Its Role in the World Today

Copyright © 1981 St Vladimir's Seminary Press [First Published in 1960 by Editions du Seuil under the title *L'Eglise Orthodoxe: Hier et Aujourd'hui*]
575 Scarsdale Road/Crestwood, NY 10707/1-800-204-2665/
www.svspress.com

© (Γιά τήν ἑλληνική ἔκδοση) Ἐκδόσεις Ἐν πλῶ
Κολοκοτρώνη 49, Ἀθήνα 105 60
Τηλ.: 210 3226343 - Fax: 210 3221238
e-mail: info@enploeditions.gr
www.enploeditions.gr

Α' ἔκδοση: Ἰούνιος 2010

ISBN: 978-960-6719-75-2

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
Οἱ Ἀπόστολοι. Ἡ Ἁγία Γραφή.	17
Οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες. Ἡ πρώτη Ἐκκλησία	17
Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία.	39
Ἡ Ἐκκλησία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων	39
Σχίσμα καὶ ἀπόπειρες ἐπανενώσεως	71
Ἡ διοίκηση, ἡ Θεία Λειτουργία, καὶ ἡ πνευματικότητα	105
τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Ὁρθόδοξος μοναχισμός	105
Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ τὸ Ἰσλάμ.	137
Οἱ Ὁμολογίες τῆς πίστεως. Ὁ 17ος καὶ ὁ 18ος αἰώνας	137
Ὁρθόδοξη πίστις καὶ πνευματικότητα	165
Σημειώσεις	191
Ἐπιλεγμένη βιβλιογραφία	207

Ἡ ἀναζήτηση ἐνότητας ἀποτελεῖ μιά ἀπό τίς πιά χαρακτηριστικές καί ταυτόχρονα πλέον θετικές πτυχές τῆς σύγχρονης ἱστορίας τοῦ Χριστιανισμοῦ.

«... Ὡστε νά εἶναι ὅλοι ἕνα, ὅπως ἐσύ, Πατέρα, εἶσαι ἐνωμένος μ' ἐμένα κι ἐγώ μέ σένα. Νά εἶναι κι αὐτοί ἐνωμένοι μ' ἐμᾶς, κι ἔτσι ὁ κόσμος νά πιστέψει ὅτι μ' ἔστειλες ἐσύ» (Ἰωάν. ιζ', 21)¹.

Ἡ προσευχή αὐτή ἀπό τήν Κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας καθιερώνει μιά ἐξάρτηση αἰτίας καί ἀποτελέσματος ἀνάμεσα στήν ἐνότητα τῶν χριστιανῶν καί τή μαρτυρία τους στόν κόσμο: Προκειμένου ὁ κόσμος νά πιστεύσει, ὀφείλουν οἱ πιστοί τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νά διατρανώνουν τήν ἐνότητά τους καί νά προσκαλοῦν τούς μή χριστιανούς ἀδερφούς καί τίς ἀδερφές τους νά μετασχουν σέ αὐτήν τήν ἐνότητα. Κι ὅμως ὄχι, ἡ ἱστορική πραγματικότητα ἐγκυμονεῖ τόν κίνδυνο νά κάνει τόν κόσμο νά πιστεύσει τό ἀντίθετο, ὅτι δηλαδή ὁ Πατήρ δέν εἰσήκουσε καθόλου τήν προσευχή τοῦ Υἱοῦ Του, ὅτι τό λυτρωτικό ἔργο τοῦ Χριστοῦ ἔφερε ὄχι εἰρήνη, ἀλλά ἀσυμφωνία καί διάσπαση καί ὅτι τό Εὐαγγέλιο δέν

εἶναι παρά μία ἀκόμη δογματική θεωρία μεταξύ ἄλλων, ἡ ὁποία μάλιστα μέχρι τοῦδε δέν ἔχει σταθεῖ ἱκανή νά κατακτήσει τήν ἀνθρωπότητα στό σύνολό της.

Τοῦτο εἶναι τό σκάνδαλο πού πρῶτοι συνειδητοποιήσαν οἱ χριστιανοί ἱεραπόστολοι. Αὐτοί καλλιεργοῦσαν ἕνα σκεπτικό γνωστό ὡς «οἰκουμενικό», τό ὁποῖο εἰσήγαγε τό πρόβλημα τῆς ἐνότητας στή χριστιανική συνειδηση. Διακήρυτταν ὅτι στήν πράξη τό πρόβλημα αὐτό δέν ἀφοροῦσε μονάχα τούς ὅποιους εἰδικούς, ἀλλά ὅτι εἶχε νά κάνει μέ τό Εὐαγγέλιο αὐτό καθ' αὐτό καί μέ τή δραστηκότητά του στόν σύγχρονο κόσμο, καί τέλος, πῶς εἶχε σχέση μέ τήν ἀνταπόκριση πρὸς τό θέλημα τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. ὄντας ἀρχικά μιά προσωπική πρωτοβουλία κάποιων πρωτοπόρων στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ., ὁ οἰκουμενισμός ἀποτελεῖ σήμερα τή μέγιστη ἔγνοια ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὑπό τό φῶς τῆς θεαματικῆς ἐξέλιξης τῆς κίνησης αὐτῆς τό παρόν βιβλίο ἐπιδιώκει νά παρουσιάσει τήν ἱστορία, τό δόγμα καί τό ιδιαίτερο μήνυμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Στίς ἐπόμενες σελίδες θά ἐξεταστοῦν οἱ ἱστορικές συνθῆκες ἐκεῖνες πού προοδευτικά καταθρομμάτισαν τήν ἐνότητα τοῦ ἑλληνορωμαίκοῦ κόσμου, ἀπό τή στιγμή πού ὁ κόσμος αὐτός εἶχε δεχθεῖ τό ἀποστολικό κήρυγμα κατά τόν 1ο αἰ., καί οἱ ὁποῖες συνθῆκες ὀδήγησαν στόν χωρισμό τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀπό ἐκείνους τῆς Δύσης. Εἶναι φανερό ὅτι σήμερα οἱ συνθῆκες αὐτές ἔχουν ὡς ἐπί τό πλεῖστον ἀνατραπεῖ ἀπό

τά γεγονότα, πού σάν στίβο δράσης τους έχουν τόν πλανήτη. Τά πολιτικά και οίκονομικά κέντρα τοῦ κόσμου μας ἔχουν μετατεθεῖ και ἀκόμη κι οἱ παραδοσιακές ἀντιλήψεις περί «Ἀνατολῆς» και «Δύσης» ἀνήκουν πλέον στήν ἱστορία παρά στήν τρέχουσα πραγματικότητα. Ὁρθόδοξες κοινότητες ὑπάρχουν σήμερα πολυάριθμες στό κομμάτι ἐκεῖνο τοῦ κόσμου πού ὀνομάζεται «Δύση», κι ἀντιστρόφως ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία, καθώς και οἱ διάφορες ὁμολογίες τῶν Διαμαρτυρομένων ἔχουν παρουσία στήν Ἑγγύς Ἀνατολή, στά Βαλκάνια και στή Ρωσία. Ἐχει καταστήσει κοινότυπο σήμερα νά ἐπισημαίνει κανεῖς ὅτι ὁ πλανήτης μας ἔχει σμικρύνει και ὅτι πρέπει νά ἐγκαταλείψουμε τήν ἀπομόνωση τῆς κουλτούρας και τῶν παραδόσεων ἑνός ἐκάστου. Ὅσο γιά τίς χῶρες τῆς Ἀσίας και τῆς Ἀφρικῆς, αὐτές προσβλέπουν κι ἀναζητοῦν τό Εὐαγγέλιο στήν αὐθεντική του καθαρότητα και τήν Ἐκκλησία στήν θεϊκή της γνησιότητα, παρακάμπτοντας τίς ἔριδες τοῦ Μεσαίωνα πού κατακερμάτισαν τόν Χριστιανισμό. Ὅλα αὐτά ἀναγγέλλουν ἀναμφισβήτητα μιάν ἐποχή, κατά τήν ὁποία τό οἰκουμενικό ζήτημα θά πρέπει νά τεθεῖ στό οὐσιαστικό του περιεχόμενο ὡς θέμα συζήτησης γύρω ἀπό τήν πίστη. Ἡ ἱστορία αὐτή καθαυτή, μέ τό νά θέτει ἐνώπιόν μας αὐτά τά ἴδια προβλήματα και ἐπιβάλλοντας τίς ἴδιες κι ἀπαράλλακτες λύσεις, μᾶς προκαλεῖ νά ἀποτινάξουμε ἀπό ἐπάνω μας δευτερεύοντα προβλήματα ἄρρηκτα συνδεδεμένα κοινωνιολο-

γικῶς μέ παλαιές ἐκφάνσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τό ὅτι ὅλοι μας δέν εἴμαστε ἀκόμη μέλη τῆς μίας καί μόνης Ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ ἐπομένως ἕνα γεγονός, πού θά ἔπρεπε νά τύχει ἐρμηνείας – ἤ κατ' ἀνάγκην θά ἐρμηνευθεῖ κάποια μέρα στό μέλλον – μέ βάση λόγους οὐσιαστικούς. Οἱ σύγχρονοί μας ἄνθρωποι ἤ οἱ ἀπόγονοί μας θά δυσκολεύονται ὀλοένα καί περισσότερο νά ἀποδέχονται τή δικαιολόγηση τῶν ἐκάστοτε σχισμάτων μέ αἰτιολογήσεις πέραν ἐκείνων τῆς πίστεως. Κι εἶναι ἐδῶ, δίχως ἀμφιβολία, πού συναντᾶμε ἕνα ἀπό τά πλέον θετικά χαρακτηριστικά τῶν καιρῶν μας: τή φυγή ἀπό ψευδοπροβλήματα καί τή διερεύνηση τῶν πραγματικῶν προβλημάτων. Τί ἐξαιρετική περίσταση πράγματι γιά ἐμᾶς τοὺς χριστιανούς νά διερευνήσουμε τίς συνειδήσεις μας καί ἐν τέλει νά ἐμπλακοῦμε σέ μιᾶ ἀληθινή συζήτηση περί ἐνότητας!

Στή συζήτηση αὐτή ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία κατέχει μιᾶ ἰδιότυπη θέση. Παραμένει πράγματι ἕνας ξένος πρὸς τήν πλέον σοβαρή σύγκρουση πού ἡ σύγχρονη Χριστιανοσύνη γνωρίζει: ἐκείνην, ἡ ὁποία συνεχίζει νά χωρίζει τή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία ἀπό τίς ὁμολογίες πού ξεπήδησαν ἀπό τή Μεταρρύθμιση. Ὑπ' αὐτήν τήν ἔννοια ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία παραμένει ἡ Ἐκκλησία τῆς συνέχειας καί τῆς παραδόσεως. Αὐτή εἶναι καί ἡ ἔννοια, τήν ὁποία ἡ ἴδια ἀποδίδει στό ἐπίθετο πού συνήθως χρησιμοποιεῖται, γιά νά τήν προσδιορίζει: ἐκείνην τῆς Ὁρθοδοξίας.

Μετά τήν εἰρήνην πού ἐπικράτησε ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μονοκρατορίας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καί καθὼς ἀναφύονταν καί ἐξελίσσονταν δογματικές ἀντι-παραθέσεις, οἱ ἑλληνικοὶ ὄροι *καθολικός* καί *ὀρθόδοξος* χρησιμοποιήθηκαν ἀπό κοινοῦ γιά νά προσδιορίζουν ὅσους παρέμεναν πιστοί στό ὀρθό δόγμα. Τό πρῶτο ἀπό τά δύο ἐπίθετα, πού πρωτοαπαντᾶται κατά τόν 1ο αἰ. στόν ἅγιο Ἰγνάτιο Ἀντιοχείας (Σμυρν. ἡ 2)² προκειμένου νά περιγράψει τή Χριστιανική Ἐκκλησία –τήν Καθολική Ἐκκλησία– ἀντικατοπτρίζει τήν πληρότητα, τήν παγκοσμιότητα, καθὼς καί τήν κοινή, συλλογική φύση τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος: Ἐναντι ὄλων τῶν «ἐπί μέρους» δοξασιῶν καί θέσεων ἡ Ἐκκλησία κηρύττει ἓνα δόγμα πού ἀποτελεῖ μιὰ ὁλότητα καί πού προορίζεται νά τό ἀκούσουν καί νά τό πιστεύσουν ὅλοι. Ἡ τύχη πού ἐπιφυλάχθηκε στόν ὄρο αὐτό ἀπό τή χριστιανική γραμματεία καί θεολογία ἦταν τόσο σπουδαία καί μεγαλειώδης, πού υἱοθετήθηκε καί χρησιμοποιήθηκε στά κατεξοχὴν σύμβολα τῆς πίστεως καί ἐν τέλει καί ἀπό τούς συντάκτες αὐτοῦ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως κατά τήν Α' ἐν Νικαίᾳ καί τήν Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενική Σύνοδο: «...μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καί ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν». Στή Δύση ὁ ὄρος χρησιμοποιήθηκε πολύ γενικά: Ἐκεῖ γινόταν λόγος τόσο γιά «καθολικούς» χριστιανούς, ὅσο καί γιά «καθολική» πίστη. Στήν Ἀνατολή ἀντιθέτως ὁ ὄρος «καθολικός» χρησιμοποιήθηκε γιά νά προσδιορίσει τήν Ἐκκλησία,

ἐνῶ οἱ χριστιανοί κατ' ἄτομο ἀποκαλοῦνταν συνήθως «ὀρθόδοξοι», «οἱ τῆς ἀληθινῆς, ὀρθῆς πίστεως», σέ ἀντιπαράθεση πρὸς τοὺς αἵρετικούς. Τέλος, κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἡ ἀναφορά τοῦ ὅρου γινόταν ὀλοένα καί πιό συχνά στήν «Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία», τώρα πιά ὅμως σέ ἀντιπαράβολή πρὸς τὸν Ρωμαιο-«καθολικισμό».

Στόν οἰκουμενικό ἐπομένως διάλογο ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἐμφανίζεται ὡς ὁ θεματοφύλακας τῆς ἀληθινῆς πίστεως, ἐκείνης τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς ἀναγκαία προϋπόθεση ἐνώσεως ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία προτείνει τήν ἐπιστροφή ὅλων τῶν χριστιανῶν σέ αὐτήν τή μοναδική πίστη, τήν πίστη τῶν πρώτων οἰκουμενικῶν συνόδων.

Μιά τέτοια ὅμως ἀξίωση καί εὐελπιστία πολύ πιθανόν νά φαντάζουν οὐτοπικές. Τούτη ἡ ἐπιστροφή στίς ρίζες, τόσο ἀπαραίτητη γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας, μήπως δέν δείχνει νά εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἐπιστροφή τεχνητή σέ ἓνα παρελθόν παρωχημένο, ἀνύπαρκτο πλέον; Καί τό σημαντικότερο, οἱ ἐκ τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν ἀδυναμίες τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ ὁποία ἰσχυρίζεται πῶς ἔχει διαφυλάξει τήν κληρονομιά αὐτή τοῦ παρελθόντος, πράγματι δέν καθίστοῦν μιὰ τέτοια ἐπιστροφή καί τόσο δελεαστική. Ποιά λοιπόν θά εἶναι τότε ἡ δικαιολόγηση μιᾶς τέτοιας ἐπιστροφῆς;

Τό παρόν βιβλίο θά προσπαθήσει νά καταδείξει πῶς θά ἦταν ἀνακριβές κι ἄστοχο νά τεθεῖ τό ζήτημα μέ

αὐτόν τόν τρόπο. Ὅταν ἡ Ὁρθοδοξία ὁμιλεῖ περί μιᾶς «ἐπιστροφῆς στίς πηγές», τοῦτο δέν ἔχει νά κάνει τόσο μέ μιᾶ ἐπιστροφή στό παρελθόν ὅσο μέ τήν σταθερή προσήλωσι καί πιστότητα στήν ἀποκεκαλυμμένη Ἀλήθεια. Ἡ ἀποκεκαλυμμένη αὐτή Ἀλήθεια κρίνει ὄχι μόνο τό παρελθόν, ἀλλά καί τό παρόν καί τό μέλλον τόσο τῆς Ἀνατολῆς, ὅσο καί τῆς Δύσης. Ἐνα ἀπό τά βασικότερα προβλήματα τῶν θεολόγων σήμερα εἶναι νά γνωρίζουν πῶς νά κάνουν τή διάκριση ἀνάμεσα ἀφενός στήν Ἱερά Παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας –μιᾶ διατύπωση ἀρκούντως κατάλληλη καί ταιριαστή στήν ἀποκάλυψη τῆς Ἀλήθειας– καί ἀφετέρου στίς ἀνθρώπινες παραδόσεις πού ἀπηχοῦν τήν ἀποκάλυψη αὐτή μονάχα ἀτελῶς καί πού ἀκόμη ἀκόμη τῆς ἀντιτάσσονται συχνά καί τή συσκοτίζουν. Πόσες ἀπό αὐτές τίς ἀνθρώπινες παραδόσεις θά πρέπει οἱ Ὁρθόδοξοι νά ἀποβάλουν προτοῦ ἄλλοι χριστιανοί δεχθοῦν τόν ἰσχυρισμό τους ὅτι κατέχουν τή μόνη καί ἀληθινή Παράδοσι; Ἡ ἀξία, ἡ ἱστορική δηλαδή ἀξία τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς εἶναι ὅτι ἐν πολλοῖς ἄφησε ἀνοιχτή θύρα σέ μιᾶ τέτοια διερεύνησι τῆς συνείδησις.

Εὐτυχῶς ἡ ὀρθόδοξη χριστιανική Ἀνατολή ἀπέφευγε πάντοτε μέ ἐπιτυχία τήν τραγική παγίδα νά θεωρεῖ ὡς ἀπόλυτο καί ἀλάθητο τόν ὅποιονδήποτε ἀνθρώπινο θεσμό, ἢ ἀκόμη καί τήν ὅποιονδήποτε ἀνθρώπινη διατύπωση τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος καθαυτή. Πράγματι, ἀκόμη καί ἡ Γραφή εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλά

εἰπωμένος ἀπό ἀνθρώπινα ὄντα, ἔτσι πού ἡ ζώσα Ἀλήθεια, τήν ὁποία ἡ Γραφή περιέχει, νά πρέπει νά κατανοεῖται ὄχι μονάχα κατά κυριολεξίαν, ἀλλά καί διά τῆς δυνάμεως τοῦ Πνεύματος, τό ὁποῖο καί ἐπιφοίτησε κι ἐνέπνευσε τούς συγγραφεῖς καί τό ὁποῖο ἐξακολουθεῖ νά ἐμπνέει τούς πιστούς στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἱστορική γνώση καί κριτική εἶναι ἐπομένως ἀναγκαῖες γιά τήν κατανόηση περί τοῦ πῶς ἐπέρχεται ἡ θεία ἐμπνευση.

Ὁ στόχος λοιπόν τοῦ παρόντος βιβλίου θά εἶναι διπλός: Ἀπό τή μιᾶ νά παρουσιάσει τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία στούς δυτικούς ἀναγνώστες, οἱ ὁποῖοι μέ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις διαθέτουν πενιχρή γνώση αὐτῆς, καί ἀπό τήν ἄλλη νά παροτρύνει τούς ἴδιους τούς ὀρθόδοξους πρὸς ἕναν ἀπολύτως ἀπαραίτητο ἔλεγχο τῆς συνειδησεώς τους. Τό παρόν βιβλίο δέν συνιστᾶ ἀπόπειρα συστηματικῆς ἔκθεσης τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀλλά μιᾶ γενική εἰσαγωγή καί γνωριμία μέ τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Οἱ Ἀπόστολοι. Ἡ Ἁγία Γραφή.
Οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες. Ἡ πρώτη Ἐκκλησία

«**Ἦ**ταν ὁ δέκατος πέμπτος χρόνος τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορα Τιβέριου. Ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας ἦταν ὁ Πόντιος Πιλάτος. Τετράρχης τῆς Γαλιλαίας ἦταν ὁ Ἡρώδης, τῆς Ἰουραίας καὶ τῆς Τραχωνίδας ὁ Φίλιππος ὁ ἀδερφός του, καὶ τῆς Ἀβιλινῆς ὁ Λυσανίας. Ἀρχιερεῖς ἦταν ὁ Ἄννας καὶ ὁ Καϊάφας. Τότε δόθηκε ἐντολή ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν γιό τοῦ Ζαχαρία, τὸν Ἰωάννη, πού ἦταν στὴν ἔρημο...» (Λουκ. γ', 1-2). Ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἀρχίζει μὲ τὸν ἀκριβῆ αὐτό, ἱστορικά πιστό τρόπο τὴν ἀναφορά του στοῦ μεσσιανικοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς λοιπὸν βασιίεται πράγματι σὲ μιά ἱστορικά μαρτυρούμενη παρεμβατική εἴσοδο τοῦ Θεοῦ στὰ ἀμιγῶς ἀνθρώπινα, βασιίεται δηλαδή στὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Υἱοῦ Του. Τὴν ἴδια μέριμνα γιὰ ἱστορική ἀκρίβεια τὴ βρίσκει κανεὶς καὶ στοῦ Σύμβολο τῆς Πίστεως, πού ἀναφέρει ὅτι ὁ Χριστὸς ἔπαθε «ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου». Αὐτὸς ὁ σχετικὰ ἄγνωστος ἐπαρχιακὸς ἀξιωματοῦχος ἀναφέρεται σὲ μιά συνοπτική, ἐπίσημη γραπτὴ διακήρυξη ὁμολογίας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἀφενὸς μὲν γιὰ νὰ γίνει σαφές ὅτι ὁ Χριστὸς ἦταν πράγματι ἓνα ἄλλη-

θινό ιστορικό πρόσωπο, ἕνας ἄνθρωπος ὅπως ὅλοι μας, ἕνας Ἰουδαῖος πού ὑπέφερε κάτω ἀπό τόν Ρωμαϊκό ζυγό σάν ὅλους τούς συμπατριῶτες του, καί ἀφετέρου γιά νά τονιστεῖ ὅτι τόν εἶχαν ἀκούσει ἄνθρωποι ὑπαρκτοί, τόν εἶχαν δεῖ μέ τά μάτια τους καί τόν εἶχαν ἀγγίξει μέ τά ἴδια τους τά χέρια (πρβλ. Α' Ἰωάν. α', 1)³.

Ἡ ιστορική αὐτή πτυχή τοῦ σωτηριολογικοῦ ἔργου πιστοποιεῖται ἐπίσης κι ἀπό τόν τρόπο πού τό Εὐαγγέλιο διαδόθηκε στόν ἑλληνορωμαϊκό κόσμο καί στίς κατοπινές γενεές. Ὅταν ἐπρόκειτο νά ἀφήσει τούς μαθητές καί ἀποστόλους Του καί νά ἀνέλθει στους Οὐρανούς, ὁ Κύριος τούς δήλωσε ρητά: «... Θά λάβετε δύναμη ὅταν θά ἔρθει τό Ἅγιο Πνεῦμα σ' ἐσᾶς, καί θά γίνετε μάρτυρες δικοί μου, στήν Ἱερουσαλήμ, σέ ὅλη τήν Ἰουδαία καί στή Σαμάρεια καί ὡς τά πέρατα τῆς γῆς...» (Πράξ. α', 8).

Ὅπως ὅλα τά ἄλλα ιστορικά γεγονότα, ἔτσι καί τά ἔργα τοῦ Ἰησοῦ (καί ιδιαίτερα ἡ πλέον ἐντυπωσιακή, ἐξαιρετική πράξη πού ἐπιτέλεσε ποτέ ὁ Θεός Πατήρ σέ Αὐτόν, δηλαδή ἡ ἐκ νεκρῶν Ἀνάστασή Του τήν τρίτη ἡμέρα) πρέπει νά πιστοποιοῦνται ἀπό μάρτυρες: Αὐτοί οἱ μάρτυρες ἦταν «...ὁ Πέτρος, ὁ Ἰάκωβος, ὁ Ἰωάννης καί ὁ Ἀνδρέας, ὁ Φίλιππος καί ὁ Θωμᾶς, ὁ Βαρθολομαῖος καί ὁ Ματθαῖος, ὁ Ἰάκωβος τοῦ Ἀλφραίου καί ὁ Σίμων ὁ Ζηλωτής, καί ὁ Ἰούδας τοῦ Ἰακώβου. Ὅλοι αὐτοί, μέ μιά ψυχὴ ἦταν ἀφοσιωμένοι στήν προσευχή καί τή δέηση πρὸς τόν Θεό. Μαζί τους ἦταν καί γυναῖκες, καθὼς καί ἡ Μαρία, μητέρα τοῦ Ἰησοῦ, καί τά ἀδέρφια του...» (Πράξ. α', 13-